

На том трагу тематизује се и питање брака. Брак представља једну од светих тајни, али се слободно може рећи да је у овој заједници изгубио своју сакралност и добио обележје једне од обавеза које за већину представљају затвор за срце и емоције. Становници овог града га склапају, али се обично испостави да су га склопили са погрешном особом. Такав је случај са једним од браће главне јунакиње; такав је однос и између њене мајке и правог млекације. Главна јунакиња се и ту разликује од своје мајке, која је упорно присиљава да се уда за било кога, само да се уда, док њој, још увек тинејџерки, није у интересу да учини ишта слично.

Однос према љубави је још један од проблематичних аспеката. Пођимо од можда-односа средње сестре са можда-момком. Мада су у љубавној вези скоро читавих годину дана, они избегавају да је назову правом емотивном везом, избегавајући да прихвате све одговорности коју она носи са собом. С друге стране, ако би је озваничили, њена мајка би их присиљавала на брак. Заједнички живот невенчаних парова за читаву заједницу представља грех и још један повод да се неко обележи и осуди као блудник, због чега сви парови који су одлучили да живе заједно без склапања брака живе у Улици Црвених фењера. Поред самог односа љубави и брака, поставља се и питање хомосексуалног односа – да ли он може бити одраз љубави у таквом колективу? – осликано кроз везу између шефа и можда-момка.

Шире посматрано, роман *Млекација* Ане Бернс представља критику друштва и времена у ком се праве вредности сматрају изврнутим, политичких сукоба и друштвеног слепила, имаголошких и верских предрасуда и стереотипа, али и критику осуђивања другачијег као погрешног.

Јована В. ГАЈИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за компаративну књижевност
Основне студије
gajicka022@gmail.com

СВЕТОВИ ВЛАДИМИРА ПИШТАЛА

Владимир Пишћало – њесма о њри светиа, зборник, ур. Селимир Радуловић и Драгана Д. Јовановић, Библиотека Матице српске, Нови Сад 2023

Зборник радова о стваралаштву Владимира Пиштала настао је окупљањем радова са Округлог стола који је део Награде Златна књига Библиотеке Матице српске, а чији је добитник за 2023. годину Владимир Пиштало. Награда је уручена приликом прославе Дана Библиотеке Ма-

тице српске, 28. априла 2023. године. Тим поводом, уводну реч је имао управник Библиотеке Матице српске, Селимир Радуловић, чија беседа представља и први текст у овом зборнику. Верујући да истина не сме да спава и бледи, Радуловић позива на будност духа и бистрину сећања, окрећући се Божјој речи и у њој тражећи савет и путоказ како остати поштен у свету у ком је означница *l'homme* антрополошки или лингвистички анахронизам. Након уводне речи следи пример Записника Жирија за Награду Златна књига Библиотеке Матице српске.

Зборник броји петнаест оригиналних радова, чији аутори су из више ракурса и различитим умећима тумачења књижевног текста расветлили најважније елементе прозе Владимира Пиштала, нудећи често фасцинантне увиде произашле из пажљивог читања, интересантног приступа и херменеутичког проучавања пишевог опуса. Главни и одговорни уредник Селимир Радуловић и уредница Драгана Д. Јовановић смислено су приредили текстове проучавалаца широког генерацијског распона.

Зборник уоквирују текстови посвећени месту Медитерана, Венеције и карневала у делу еминентног писца; први потписује Милисав Савић, а последњи Светлана Шеатовић. Текст „Карневалски обрт” из пера Милисаве Савића доноси карневалски поглед на *Венецију*, те сажето и јасно указује на елементе карневализације који се огледају и као поглед на свет јунака и као приповедачки поступак. Поред тога, аутор уочава да писац *Serenissime* потврђује тезу да „књижевност није ништа друго него коментар написаног”, будући да Пиштало у овом делу води дијалог са многим уметницима који су на овај или онај начин обележили и забележили историју ове краљиче море, како ју је називао и Иван В. Лалић. На текст о Венецији и *Венецији* наставља се и рад Наташе Анђелковић „Место Медитерана и маске у стваралаштву Владимира Пиштала”. Ауторка наведени роман види као „есенцијално дело у којем се групишу и из којег се рачвају медитеранске теме у Пишталовом опусу”. Такође, она тврди да *Венеција* представља полазишну тачку „једне специфичне, фрагментарне билдунгс нарације”, као и да тако склопљен мозаик различитих приповедних перспектива гради културу која има „обрисе глобалности”. Рад је смислено постављен међу прве као полазиште за следеће радове, будући да ће се дотакнути проблем фрагментарности рашчланити у каснијем тексту Ане Стишовић Миловановић, а феномен глобалности ће подробно бити описан у текстовима Владиславе Гордић Петковић, Мине Ђурић и Ненада Шапоње. Уочивши и значењски потенцијал карневала и симболички набој маске, Наташа Анђелковић овај данас обичан догађај, али дупке пун историјског и симболичког наслеђа, доводи у везу са архетипском иницијацијом јунака, чији идентитет се формира у хронотопу карневала, описаном код Бахтина. Проблем идентитета ће такође наћи своје место у радовима који следе (Жаклина Дувњак Радић,

Светлана Шеатовић), као и мотив маске (Јелена Марићевић Балаћ и Нина Стокић). Пишући о маски, Наташа Анђелковић њена значења, улоге и симболички потенцијал прати у романима *Тесла, њорџреј међу маскама* и *Песма о њри свеџа*. У првом карневалске маске, пише ауторка, потцртавају додатна значења карактеризације јунака и дају вредносни суд њихових културолошких улога тог времена, а као пример наводи лик Едисона, који представља гротескну фигуру глувог старца који се не купа. И јунакиња трећег романа, Озана Болица, сагледана је у својој донкихотовској димензији, у карневалском простору и под маском, те је тако ауторка указала на сталне мотиве Пишталове прозе са којима читалац може да рачуна и које не би смео да заобиђе уколико тежи херменеутичком искуству. Прича о Медитерану наставља се код Светлане Шеатовић, која у раду „Медитерански хоризонти у прози Владимира Пиштала” у уводном делу даје књижевноисторијски преглед мотива карневала, а посебно места карневала у Венецији као културолошке појаве у српској књижевности. Посебну пажњу ауторка посвећује романима *Венеција* и *Песма о њри свеџа*, указујући на посебност лика Озана Болице, јунакиње са пикарском улогом и делија-девојке, налазећи њен пандан тек у скоријем роману српске књижевности, у роману *Приврженосиј Драге Кекановића*. Такође, ауторка подвлачи да се „фокус код Пиштала после романа *Венеција* (2011) у *Песми о њри свеџа* (2023) развија у симултаност порекла и прво систематско конципирање јунака који су одређени простором.”

Зденка Валент Белић разиграним, заводљивим стилем, који красе венци пажљиво одабраних метафора пониклих из пера Владимира Пиштала, пише кратак али учинковит и важан текст о стилским фигурама у пишчевом опусу. На трагу читања Хосеа Ортеге и Гасета, ауторка антиципира мисао да су песници чуђење у свету и наводи његове речи да су то они људи којима сиве мачке нису сиве, а међу те „сјајне мајсторе истанчаности” спада и Владимир Пиштало. Ово је једини текст у зборнику који се бави језиком писца којем је посвећен, а део свог рада анализи стила и језика посветиле су Јелена Марићевић Балаћ и Нина Стокић. Стога, може се приметити да оно што је започела Зденка Валент Белић, уочивши лирско у епском у прози Владимира Пиштала, отвора пут будућим тумачима.

Рад Владиславе Гордић Петковић „Транснационално и космополитско у прози Владимира Пиштала” на почетку нуди преглед значења термина *џтранснационално* и *космџолиџско* и одатле долази до појма *сџтраносџи*, те закључује да тема страности још није наишла на адекватан одговор у српској прози. Осврћући се на роман *Тесла, њорџреј међу маскама* и *Венеција*, ауторка пише препознатљивим стилем који одликују прецизност, минуциозна анализа и домишљата поређења: „[...] Владимир Пиштало исписује сликовницу за одрасле, месечарско-сањарском

прозом која дочарава стилски загрљај Црњанског и Муракамија, али у којој нема ни трага епигонству.” Ауторка је такође направила и упоредну анализу ова два Пишталова романа са *Херцојом* Сола Белоуа и *Врјом у Венецији* Милете Продановића и тиме понудила широку лезу потенцијалних, а можда још неиститаних слојева прозе Владимира Пиштала, али и дела других писаца. Овом тексту се на неки начин придружује, продубљујући задату проблематику, и текст Мине Турић, који сагледава роман *Песма о љири светиа* као пример глобалног романа српске књижевности. Ауторка гради изазован и узбудљив текст на адекватној и исцрпној литерарној и научној подлози. Мултикултуралност, одабир лука као водећих хронотопа, океанизам и медитеранизам, анемологија, само су неке од одлика глобалног романа које се проналазе и у *Песми о љири светиа*, као и „дубоко литерарно-херменеутичко поверење” које Озана придаје тексту у којем проналази личну идентификацију. На трагу глобалног романа и глобализације настаје и текст Ненада Шапоње, индикативног наслова – „Представе о колонијалном и неоколонијалном у романима *Песма о љири светиа* и *Сунце овој дана* – мит о свеповезаности света”. Аутор тврди да Пиштало својим последњим романом „улази више него равноправно у глобално светско такмичење”. Међутим, мање срећне теме којима се овај аутор бави свакако су колонијализам и неоколонијализам, који се увек некако доведу у везу са глобализацијом. Шапоња глобализацију, која се чита у колонијалном устројству света у роману *Песма о љири светиа*, види и као знак данашњег неоколонијализма, који изједначава са ропством модерног друштва у које и ми спадамо. Како се схвата из текста, аутор сматра да Пиштало глобализацију сагледава на један поетичнији и хуманији начин од поменутог. Пре свега, Озанино лутање, несталност, прилагођавање, однос према Другоме и према страности, способност присвајања лелујајућих склепаних идентитета, те могућност да се све поетски назове песмом, Шапоња види као одлике мита о свеповезаности света. С тим у вези он, јасно, евоцира Црњанског, те на крају каже да је ово „можда наш први суматраистички роман”.

На проблем идентитета који са собом носи лик Озанине Болице осврнули су се многи аутори заступљени у овом зборнику, а најпрецизније Жаклина Дувњак Радић. Ауторка располаже знањем проистеклим из озбиљне научне апаратуре, из које ишчитава проблем стварања, трансформисања и губљења идентитета и доследно га показује на лику Озанине Болице. Ауторка тврди да је Озана „истински херој у духовној вештини разумевања другог” и поред драматичне трансформације и присиле да се одржи као *неко* или *нешћо* (па и песма) у ковитацу управо оне страности коју је помињала Владислава Гордић Петковић. Озана, пише ауторка, опстаје уз помоћ „креирања нарације о самој себи”. Жаклина Дувњак Радић не остаје само на анализи лика, већ на трагу Фукоа и Делеза указује на макроплан овог романа, па тако криза идентитета Озанине Болице

најављује „распад чврсте слике света и човека” и постмодернистичке проблематике чврстог дефинисања човековог Јаства без тога да се у обзир узме и суоднос са „другим”, колико год то друго тек било склоно несталности и немогућности дефинисања, колико год било *сцрирано*.

Слађана Илић, Вања Ковачевић и Јована Милованчевић пишу о роману *Миленијум у Београду*. Док се Вања Ковачевић и Јована Милованчевић баве сликом града, Слађана Илић пише о значају сна, а заједно са друге две ауторке доводи сан у везу са конституисањем идентитетских означитеља јунака, али и града по којем се јунаци крећу, док значење града, имагинарног или стварног, тумачи посебно Јована Милованчевић. Вања Ковачевић пажљивим читањем овог дела долази до закључка да су јунаци заправо град у малом, те свој рад завршава на трагу Настасијевићеве поетике, пишући да „град не једе њих, нити они једу град – вечерају се заједно”. Будући да је Београд истовремено и стварни и имагинарни простор, који се отвара ка трансцендентном али никада до њега не досеже, тако су и јунаци оформљени управо оваквим сањаним али недосањаним, митским али и ужасним (распад Југославије) простором. Слађана Илић поводом тога пише: „Као што Југославија није била заснована на реалној *аксис мунди*, па се зато урушила, из истих разлога урушили су се и стубови интимног света јунака овог романа.” Побрајајући означитељске елементе и стварног и имагинарног града, Јована Милованчевић на неки начин одговара на проблем града који су у радовима дотакле друге две ауторке.

Појам фрагментарности, о којем је Мина Ђурић писала као о једној од одлика глобалног романа, додатно је представила Ана Стишовић Миловановић у свом раду. Феномен фрагментарности успешно је спроведен и значењски подупрт у роману епистоларне форме *Сунце овој гана*. Пошиљалац фрагментима вишеструко обогаћује свој наратив, пише ауторка, имајући тако могућност да се осврне на различите идеје и мисли Иве Андрића, дотичући се и питања суштине, питања свеprisутности зла у свету. Читајући поменути роман, али и роман *Песма о њри светиа*, ауторка долази до закључка да писац „инсистира на битном својству властите поетике – књижевност не нуди одговоре, већ отвара могућност са-стварања у спознавању света и јаства”. Ауторка пише и о појму интертекстуалности, која је и те како присутна у делу Владимира Пиштала.

Посве посебан приступ проучавању прозе Владимира Пиштала налазимо у тексту Јелене Марићевић Балаћ и Нине Стокић. Оно што су ауторке написале у уводу, да је поетика барока несумњиво важна за разумевање стваралаштва Владимира Пиштала, до краја свог рада су и доказале. Важно је додати да су се и други аутори дотакли барока код нашег писца, те овај рад представља одговор на оно што су други наслућивали. Позивајући се на еминентне проучаваоце барока, ауторке нас воде кроз кратак курс барокне поетике, а код самог писца уочавају барокну

семантизацију воде, лопте, круга, пишу о мотиву маске, о двојницима и театрализацији простора, а указују и на барокну филозофију и барокни поглед на свет у којем се макросвет огледа у микросвету и обрнуто. Такође, ту је значај античког мита и трагедије који су у дослуху са барокном поетиком. И Пишталова реченица је барокна у погледу кончетистичког стила, пишу ауторке. Каква је судбина Теслиног новог полиса и како и зашто се урушава овај антички идеал, такође нам тумаче ауторке.

Зоран Ђерић даје преглед свих драматизација и екранизација романа Владимира Пиштала. Осим што се у тексту помно прате сви напори да се одређена дела драматизују, аутор нас упознаје са критикама и интервјуима који су пратили извођења представа. Пре него што се посвети Пишталу, Зоран Ђерић нуди осврт на драматизације светских класика и тако нашег писца смешта у њихово друштво. Представу *Тесла, изумейник*, премијерно изведену 22. јануара 2022. године, аутор чува од заборавља записујући међу своје редове целокупну глумачку поставу, као и сва лица која су учествовала у извођењу, од режије до мајстора светла. Исто чини и за представу *Миленијум у Београду*, премијерно изведену 6. јула 2023. године. Видевши и роман *Песма о три свеиша* на даскама које живот значе, Зоран Ђерић закључује да је Пиштало „прихватио драматичку форму као конструктивни фактор својих дела”.

Последња два текста у зборнику су текст Ђорђа Писарева „Постоји ли више од једног Владимира Пиштала?” и поетичка нота самог писца индикативног наслова „Велики плави круг”. Писарев пише своју причу с циљем да смести Пиштала раме уз раме са Павићем и Пекићем. Пиштало (онај први) верује да је „стварност руда из које се испирањем добија сан”, а Пекић и Павић, седећи у кожним фотељама, уз цигару прелиставају његов роман и коментаришу да ни сами не би написали другачије.

Кратак суматраистички исказ Владимира Пиштала, „Велики плави круг”, даје назнаку онога што је и Ненад Шапоња писао, назнаку великог суматраистичког романа српске књижевности који је (можда) написан, а можда нам тек долази.

Зборник је изузетно вредно штиво и омаж стваралаштву Владимира Пиштала. Око Матице српске се вредно скупљају пчеле стварајући медоносне речи које су лек у веку блазираности и срљања у неоколонијално ропство, али у српској књижевности, због захвалности којом овај зборник и отвара Селимир Радуловић, постоји густо саће које обећава вековну храну онима који долазе.

Мср Јелена З. ЗЕЛЕНОВИЋ
Филозофски факултет у Новом Саду
Одсек за српску књижевност
Докторске студије
jelenazekazelenovic@gmail.com